

**הכנסת
הלשכה המשפטית**

**הייעוץ המשפטי
לוועדת החוץ והביטחון**

י"ד בשבט התשע"ו
24 בינואר 2016

לכבוד
חברי ועדת החוץ והביטחון

נכבדי,

הנדון: הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 72) (עבירת עריקה), התשע"ד-2014

רקע – עבירת היעדר מן השירות ועבירת עריקה

1. חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (להלן – החש"ץ) קובע שתי עבירות שעניינן היעדרות של חיילים משירותם הצבאי ללא רשות:

א. העבירה הבסיסית היא עבירת היעדר מן השירות (הידועה כ"נפקדות") (סעיף 94 לחש"ץ):

"חייל שנעדר משירותו בצבא, או מהמקום שהוא חייב כדין להימצא בו אותה שעה, דינו - מאסר שלוש שנים, אלא אם הוכח כי היה לו היתר או הצדק סביר אחר לכך."

ב. עבירה חמורה יותר היא עבירת עריקה (סעיף 92 לחש"ץ)

"חייל שערק מן הצבא, דינו - מאסר חמש-עשרה שנה;
"עריקה" לעניין סעיף זה - העדר מן השירות בצבא מתוך כוונה שלא לחזור לצבא."

כלומר, עבירת עריקה כוללת את אלמנט ההיעדר מן השירות, בתוספת יסוד נפשי של **כוונה שלא לחזור לצבא**.

2. בנוסף, קובע סעיף 93 לחש"ץ חזקה שמהווה מבחן-עזר להבחנה בין שתי העבירות (נפקדות ועריקות), ולפיו "חייל שנעדר משירות בצבא עשרים ואחד ימים רצופים, שלא ברשות, רואים אותו כמי שנעדר מן השירות מתוך כוונה שלא לחזור, כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר". פירושו של דבר, שכל עוד היעדרותו של חייל מן השירות נמשכת פחות מ-21 ימים, כדי להרשיעו בעריקה, על התביעה להוכיח כי התכוון שלא לחזור לצבא. לעומת זאת, אם החייל נעדר מן השירות תקופה העולה על 21 ימים, נטל ההוכחה עובר אליו, וכדי שלא יורשע בעריקה, עליו להוכיח כי לא הייתה לו כוונה שלא לחזור לשירות.

3. הבדל נוסף שיש בין העבירות הוא משך תקופת ההתיישנות (התקופה שבסיומה לא ניתן עוד להגיש כתב אישום על העבירה). ההתיישנות על עבירת היעדר מן השירות היא שלוש שנים, ואילו ההתיישנות על עבירת עריקה היא עשר שנים.

4. עיקרי ההבדלים בין שתי העבירות בנוסחן כיום מפורטים בטבלה שלהלן:

עריקה	היעדר מן השירות	
היעדרות מהשירות ללא היתר או הצדק סביר <u>מתוך כוונה שלא לחזור לשירות או</u> היעדרות מהשירות ללא היתר או הצדק סביר <u>לתקופה העולה על 21 ימים</u> .	היעדרות מהשירות ללא היתר או הצדק סביר	יסודות העבירה
15 שנות מאסר	3 שנות מאסר	עונש מרבי
10 שנים	3 שנים	תקופת התיישנות

הצעת החוק

5. הצעת החוק המונחת על שולחן הוועדה כוללת שני תיקונים בנוגע לעבירת העריקה. התיקון הראשון נוגע לעונש המרבי שניתן לגזור בגין עבירת עריקה והתיקון השני נוגע למשך התקופה הקבועה בחזקה לפיה חייל נחשב עריק כל עוד לא הוכח אחרת.

6. להלן נוסח הסעיפים שמוצע לתקן בחש"ץ, עם השינויים המוצעים בהצעת החוק:

92. חייל שנעדר מן הצבא, דינו – מאסר חמש עשרה שנה חייל שנעדר מן השירות בצבא מתוך כוונה שלא לחזור לשירות בצבא, דינו – מאסר שבע שנים; נעדר החייל מן השירות בצבא בעת פעילות מבצעית או פעילות קרבית של יחידתו, מתוך כוונה שלא לחזור לשירות בצבא, דינו – מאסר עשר שנים.

“עריקה” לענין סעיף זה – העדר מן השירות בצבא מתוך כוונה שלא לחזור לצבא.

93. חייל שנעדר משירות בצבא עשרים ואחד ימים רצופים שמונה עשר חודשים, שלא ברשות, רואים אותו כמי שנעדר מן השירות מתוך כוונה שלא לחזור, כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר.

94. חייל שנעדר משירותו בצבא, או מהמקום שהוא חייב כדין להימצא בו אותה שעה, דינו - מאסר שלוש שנים, אלא אם הוכח כי היה לו היתר או הצדק סביר אחר לכך.

עריקה

חזקת כוונה שלא לחזור

העדר מן השירות שלא ברשות

7. לתיקונים המוצעים שתי משמעויות :

א. שינוי העונש המרבי על עבירת עריקה

כאמור, העונש המרבי כיום על עבירת עריקה הינו **15 שנות מאסר**. בהצעת החוק מוצע להפחית את הענישה המרבית, וכן ליצור הבחנה בין עריקה בעת פעילות מבצעית או קרבית של יחידתו של החייל לבין עריקה בתקופה אחרת. לגבי עריקה בעת פעילות מבצעית או קרבית, מוצע לקבוע כי העונש המרבי יעמוד על **10 שנות מאסר**, ואילו לגבי עריקה בתקופת שגרה מוצע לקבוע כי העונש המרבי יעמוד על **7 שנות מאסר**.

נעיר, כי כבר בעת שנחקק החש"ץ, בשנת 1955, היו חברי כנסת שסברו כי יש ליצור את ההבחנה הזו, ואולם בסופו של יום החליטה הכנסת על קביעת עונש אחיד.

ב. שינוי משך התקופה של חזקת העריקות

כפי שצינו, סעיף 93 לחש"ץ קובע חזקה ולפיה אם חייל נעדר מן השירות לתקופה העולה על **21 ימים**, חזקה עליו שלא התכוון לחזור לשירות, ועליו נטל ההוכחה להוכיח אחרת. בהצעת החוק מוצע להאריך תקופה זו באופן משמעותי, ל-**18 חודשים**. פירושו של דבר, שנטל ההוכחה יעבור לחייל רק אם נעדר מן השירות תקופה העולה על 18 חודשים. אם נעדר מן השירות לתקופה קצרה יותר, יהיה על התביעה להוכיח שלא התכוון לחזור לשירות, אם תהיה מעוניינת להרשיעו בעבירת עריקה ולא בעבירת היעדר מן השירות.

הערות הצוות המשפטי של הוועדה

א. שינוי העונש המרבי על עבירת עריקה

8. העונש הקבוע כיום בחש"ץ על עבירת עריקה הוא עונש חמור מאוד – 15 שנות מאסר. לשם השוואה, עבירות דומות שדיןן 15 שנות מאסר כוללות עבירות שעניינן גרימת נזק אקטיבי למאמץ המלחמתי. בין היתר מדובר בעבירות כגון מרידה (סעיף 46 לחש"ץ) או סירוב פקודה תוך כדי פעולה קרבית (סעיף 122 לחש"ץ). עריקה היא אמנם עבירה חמורה שיש לתת עליה את הדין, אך פגיעתה פחותה מאשר עבירות אלו.

9. על כן, לעמדתנו, נראה שהעונש המרבי הקבוע כיום בחש"ץ באשר לעבירת העריקה, חמור מדי ביחס לעבירות אחרות, ויש טעם בתיקון המוצע. בנוסף, יצירת המדרג בין עריקה בעתות שלום לבין עריקה בעת פעילות מבצעית או קרבית, כפי שמוצע בהצעת החוק, תבהיר את החומרה היתרה שיש בעריקה מהסוג האחרון.

10. נעיר גם כי מהמידע שנמסר לנו מהפרקליטות הצבאית, עולה כי רמת הענישה המקובלת בעבירה זו נמוכה בהרבה, ובדרך כלל נגזרים מספר חודשי מאסר, ולעתים רחוקות נגזר עונש מאסר העולה על שנה אחת.

ב. שינוי משך התקופה של חזקת העריקות

11. כאמור, לפי נוסח החוק כיום, חייל שנעדר מן השירות תקופה העולה על 21 ימים, רואים בו עריק שאין לו כוונה לחזור לשירות, כל עוד לא הוכיח אחרת. נראה כי תקופה זו אכן קצרה מדי, ואינה מתאימה למציאות. בוועדת החוץ והביטחון נדונו לא פעם מקרים של חיילים שנעדרו מן השירות עקב מצוקה כלכלית, אישית או משפחתית, לעתים למשך שבועות ארוכים. אף שראוי לטפל גם במקרים אלו, לא יהיה זה נכון לקבוע באופן קטגורי שחיילים מסוג זה התכוונו שלא לחזור לשירות, ולהדביק להם תוויות של עריקים. לפיכך, יש לעמדתנו טעם רב בהארכת התקופה.

12. יחד עם זאת, התקופה המוצעת בהצעת החוק היא תקופה ארוכה מאוד, ואולי ארוכה מדי. 18 חודשים הם למעלה ממחצית תקופת השירות של חייל, ושלושה רבעים מתקופת השירות של חיילת. יהיה זה סביר להניח שחייל שנעדר מן השירות חודשים רבים, או אף למעלה משנה, אכן אינו מתכוון לחזור לשירות.

13. על כן, לעמדתנו, הארכת תקופת החזקה מ-21 הימים הקבועים כיום בחש"ץ היא ראויה ותיתן מענה הולם למקרים בהם חיילים נעדרו מן השירות לתקופה ממושכת, אך שלא מתוך כוונה לערוק. ואולם, התקופה המוצעת בהצעת החוק, בת 18 חודשים, נראית ממושכת מדי, ויש לשקול לקבוע תקופה קצרה יותר. לעמדתנו, הארכת התקופה לשישה חודשים תיצור איזון ראוי יותר.

14. נזכיר, שבכל מקרה, לגבי כל תקופה שתיקבע, גם כאשר קמה חזקת העריקות, היא אינה מוחלטת, אלא מעבירה את נטל ההוכחה לחייל, וביכולתו לטעון טענות שיסתרו אותה.

בברכה,

הצוות המשפטי
ועדת החוץ והביטחון